

**Kuzey Irak Konusundaki Çıkar Çatışması Türk-İsrail İttifakını Bir Dönüm
Noktasına Getirmiştir**

Mustafa Kibarođlu

Middle East Journal

Bahar 2005

(Türkçe Çeviri)

Türkiye ve İsrail 1990'larda dostlarını hayrete düşüren ve düşmanlarını rahatsız eden neredeyse mükemmel bir ilişkiye sahipti. Yine de ABD'nin Irak'taki savaşı ittifakı uzun zamandır devam eden iki müttefikin aslında Irak'ın gelecekte yeniden yapılandırılmasıyla ilgili zıt hedefleri ve endişeleri olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir Kürt devletinin ortaya çıkmasından korkmasına rağmen, aynı olasılık İran, Pakistan gibi ülkelerin çıkardığı tehditler karşısında güvenlik açısından İsrail için istenen bir durum olarak gözükmektedir. "Hayret edilen ittifakın" bir dönüm noktasına geldiği görülmektedir. Her iki taraf da yeniden güven telkin etmek için uygun tedbirleri almadıkça, böyle bir ihtimal ilişkinin niteliğini "kazan-kazan" durumundan "kaybet-kaybet" durumuna dönüştürebilir.

Birleşik Devletlerin Irak'ta Saddam Hüseyin'e karşı askeri seferi zayıt ve yıkım anlamında her iki tarafa da çok fazla zarar vermiştir. Irak şehirleri ve kasabalarındaki ölü sayısı her gün artmaktadır. Birkaç sene önce en azından "trajik" olarak nitelendirilecek pek çok olay artık günlük istatistikler için sıradan veri girişleri haline gelmektedir. ABD Merkezi İstihbarat Kurumunun bir değerlendirmesinde 2005'in sonlarına doğru Irak için üç olasılıktan söz edilmiş; "bunlardan en kötüsünün iç savaşa yol açabilecek gelişmeler olduğu" belirtilmiştir. 30 Ocak 2005'te yapılan genel seçimlerden hemen sonra tartışılan nispeten iyimser senaryolardan bazılarının aksine, Irak'ın geleceği halen pek çok açıdan belirsizdir. Amerika'nın savaşı da bölge devletleri arasında uzun zamandır köklü hale gelen bazı ilişkilerin geleceği hakkında pek çok belirsizliğe sebep olmuştur. Bu bağlamda, derinleşen Türk-İsrail ilişkisinde de Irak'taki savaşın "istenmeyen zararlarının" kurbanı olduğuna dair işaretler vardır.

Nisan 2003'te Saddam Hüseyin'in devrilmesinden sonra İsrail ve Türkiye'nin esasen Irak'ın gelecekte yeniden yapılandırılması konusunda çatışan hedefleri ve endişeleri olabileceği belirgin hale geldi. Birleşik Devletler Irak'ta demokratik bir rejim kurma yönündeki siyasi hedefine ulaşmak için yola koyulduğunda, Türkiye ve İsrail

arasındaki siyasi iklim kötüleşmeye başladı. ABD'nin çabaları demokratikleşmenin ilk adımı olarak bir temsil kurulu oluşturmak adına Irak'ta serbest seçimlerin yapılmasını gerektiriyordu. Ülkenin karmaşık demografik yapısını oluşturan çeşitli gruplardan her biri evrensel anlamda çok zor karşılanabilecek iddialarda bulunmaya başladıkları için, bu seçimler Irak'ın hassas dokusunu etkilemekteydi. Bunlar arasında laik bir devlet arayışı içerisinde olanlar ve bunu modern bir toplum için temel nitelikte görenlerle Şii din adamlarının hukuk sisteminin şeriata uyduğunu görme çabaları arasındaki çatışma yer almaktaydı. Bu arada nüfusun belki de % 20'sini oluşturan Kürtler önerilmiş olan ve özerklik taleplerini tatmin etmeyen her anayasanın veto edilmesi konusunda ısrar ediyorlardı. Diğerleri bunu anti-demokratik diyerek eleştiriyorlardı çünkü bir azınlık esasen çoğunluğu tutsak etmekteydi.

Türkiye her zaman Iraklı Kürtlerin emellerinden rahatsızlık duymuştu; Irak'ın parçalanma ihtimali ve Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir Kürt varlığının ortaya çıkma olasılığı Türk devlet adamları, benzer şekilde ordu içerisinde tedbirli olma hissi uyandırmaktadır. Bir zamanlar İsrail'in stratejik müttefiki olan Türkiye Irak toprakları dışında bir Kürt devleti kurmasını engellemenin yollarını ararken, İsrail Irak'ın kuzeyinde güçlü özerk bir Kürt otoritesi ya da bağımsız bir Kürt devleti görmekten fazlasıyla mutlu olabilir. Spekülatif bir durum da olsa, İsrail'in diğer hususlarla beraber kapsamlı bir askeri işbirliği anlaşması yapabileceği bir Kürt oluşumu İsrail güvenliği açısından son derece yararlı olabilir. Bu makalede daha sonra ele alınacak olan sebeplerden ötürü böyle bir anlaşma İsrail'in İran, Pakistan gibi ülkelerden gelen orta ya da uzun vadeli olası ve aktif tehditlere karşı ileri savunma kabiliyeti oluşturmasına imkan verebilir.

Dolayısıyla özel olarak İsrail yetkililerinin ve Birleşik Devletlerdeki Yahudi topluluğunun Kürt gruplarının en büyük hedeflerini, yani bağımsız bir Kürdistan yaratma hedeflerini gerçekleştirmek için Irak ve başka yerlerde lobi faaliyetlerinde bulunmasına neden destek verdiği ya da en azından (Türklerin istediği ölçüde) karşı çıkmadığı pekala anlaşılabilir. Dahası, Yahudilerin ve Kürtlerin geçmişleri arasındaki manevi benzerliğin, ki bu dönem içerisinde Yahudiler ancak uzun ve zahmetli görüşmelerden sonra kendi devletlerini kurabilmişlerdir, bu noktada dikkate alınması gerekir. İsrail vatandaşı olarak yaklaşık 160,000 Yahudi Kürt bulunmaktadır. Bunların pek çoğu, ya da ataları yıllar önce Irak'tan göç etmişlerdir. Bu Yahudi Kürtlerin bazıları Irak'ın kuzeyinden arazi ve diğer gayri maddi mallar satın almaktadır. Dolayısıyla İsraililer ve genellikle Yahudiler tarafından Kürtlere verilen manevi desteğin arkasındaki gerçekler ve sebepler kabul edilmelidir. Yine de böylesi bir manevi destek önümüzdeki yıllarda Türk-İsrail ilişkilerini daha da kötüleştirebilir.

Böyle bir alt yapı temelinde bu makale Türkiye ve İsrail'in Irak'ın gelecekteki siyasi ve anayasal olarak yeniden yapılanması konusunda açıkça çatışan görüş ve tutumlarından dolayı stratejik ilişkilerinde nasıl bir dönüm noktasına yaklaştıklarını açıklamayı amaçlamaktadır. Savaş öncesi dönemde Türk politika oluşturucuların ABD'nin Irak politikaları karşısında izlediği politikaların böyle bir sonucun birincil sorumlusu olduğu söylenebilir. Türkiye Amerika'nın savaş zamanı stratejisindeki kritik rolünü gerektiği gibi oynayabilseydi, Irak'ın geleceğinin şekillenmesinde ülkenin kuzey kesimlerinde nüfusun çoğunluğunu oluşturan Kürtler yerine kendilerinin söz sahibi olacağı ileri sürülmekteydi. Dolayısıyla şu anda Türkiye Saddam sonrası Irak konusunda İsrail ile anlaşmazlığa düşmüştü. Bu yüzden Irak savaşından önceki aylar ve haftalarda Türk siyasi ve askeri alanlarında meydana gelen bir dizi olaya bakmak yerinde olacaktır. Bu anlamda bu olayların Türk-Amerikan ilişkilerinde ciddi aksaklıklar yaşanmasına neden ve nasıl sebep olduğunu incelemek de eşit derecede yerinde olur. Bu sebeple bu makalenin ikinci bölümü, Türkiye ve Birleşik Devletler arasında süren ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayını alma konusunda başarısızlıkla sonuçlanan müzakereler zeminine ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Türkiye'nin Birleşik Devletlerle ilişkilerinin kötüleşmesinin İsrail ile ilişkilerine en azından aynı derecede olumsuz bir etkisi olacaktır. Böyle bir siyasi ortamda Capitol Hill'de (ABD yasama organı) çok aktif olan Yahudi lobisinin ve ABD Yönetiminde önemli görevlerde bulunan Yahudi Amerikalıların genelde Birleşik Devletlerin Irak'a yönelik politikaları üzerindeki etkisi Türkiye'de yoğun bir siyasi söylemin ve kamu söyleminin konusu olmuştur. İsrail genelde Türkiye'de perde arkasından Irak'ın geleceği planlarını belirleyen ve ABD Yönetiminden bunları uygulamasını isteyen temel aktör olarak resmedilmektedir. "İsrail'in Irak'ın geleceğinin şekillenmesinde kazanılmış bir hakkı olduğu" ifadesine bu tür söylemlerde sıklıkla değinilmesine rağmen, doğruluğu ispat edilmiş hiçbir iddia tam olarak ortaya konmamıştır. Dolayısıyla, bu makalenin üçüncü kısmında İsraili politika oluşturucuların Irak'ın geleceği konusundaki endişelerinin yanı sıra sözde hedefleri de mümkün olduğu kadar araştırılmaya, neden İsrail'in Irak'ın kuzeyinde potansiyel bir çıkarının olabileceğini açıklayacak iddialar ileri sürülmeye çalışılmıştır.

Uluslararası alanda devletler nadiren ve ancak arada bir gerçek niyetlerini (örneğin beyaz bültenleri) ilan eder ve/ veya yayımlarlar. Yine de devletlerin muhtemel niyetlerini ve eylemlerini tahmin etmek mümkündür. Bunun yollarından biri tehdit algılayışlarıyla ilgili yerinde bir değerlendirme yapmak ve bu tehditlere karşı koymanın en etkili yöntemlerini belirlemektir çünkü her devlet algıladıkları tehditlere göre etkili tedbirler almaya çalışacaktır. Makalenin üçüncü kısmında Irak'ın kuzeyinde

özerk ya da bağımsız bir Kürt siyasi varlığının, düşmanlarıyla çevrili olduğu ve dış tehditlere açık olduğunu hissedilen bir ülke olarak İsrail'in nihai güvenliği için neden ve nasıl önemli olabileceği incelenmeye çalışılmıştır.

Son olarak, Türkiye'nin Irak'ta bağımsız bir Kürt devletinin ortaya çıkması konusunda endişelerini tartıştıktan ve böyle bir devletin gelecekte İsrail'in güvenliğinde oynayabileceği potansiyel rolü değerlendirdikten sonra makalenin son kısmında Irak'ın kuzeyi konusunda görünüşe göre çatışan çıkarlarından dolayı Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkilerin ne kadar zarar görebileceğine dair yorumlar yapılmaktadır.

SAVAŞTAN ÖNCE TÜRKİYE'DEKİ SİYASİ İKLİM

On binlerce Amerikan askerinin Türkiye topraklarına üslendirilmesi Irak savaşında ABD'nin olasılıklar planının önemli bir parçası olarak görülüyordu. Her iki ülkenin de temsilcileri bu amaca yönelik müzakereler yürüttüler. Bu arada Türkiye'de Başbakan Bülent Ecevit'in yönetmiş olduğu üç partili koalisyon erken seçime gitmiş ve bu koalisyonun yerine Türkiye Büyük Millet Meclisindeki 550 sayının üçte ikisini kazanan Adalet ve Kalkınma Partisinin oluşturduğu tek partili hükümet gelmişti. Yeni Türk hükümeti müzakereleri kaldığı yerden yeniden başlattı ve Amerikan Özel Kuvvetlerinin sınırı geçerek Irak topraklarına girebilmesi için Türkiye'de konuşlandırılmalarına izin veren bir karar taslağı çıkarma kararı aldılar. Böyle bir konuşlandırma Bağdat'a doğru harekete geçmek için güneyde konuşlandırılan ABD ve İngiliz askerlerinin Irak güçlerini çevirmesi planının bir parçasıydı. Ancak 1 Mart 2003'te TBMM'de görüşülmeye başlanan karar taslağı kabul edilmedi çünkü çekimser oylarla birlikte hayır oylarının toplam sayısı evet oylarından fazlaydı. Bu gelişme Pentagon'un savaş öncesi stratejilerini bozmaktaydı ve uzun zamandır ilişkileri devam eden iki müttefikin ilişkilerinde kopukluklara neden olmaktaydı.

İki ülkenin de yanlış anlamaları ve yanlış hesaplamaları o zamanlarda çok büyük bir olasılıkla devam edeceği görülen derin gerginlikler yaratmıştı. Savaş öncesi böyle bir stratejinin uygulanamayışı Amerikan Yönetimini alternatif bir plana başvurmak zorunda bırakmıştı. Bu plan büyük oranda Irak'ın kuzeyindeki Kürt kuvvetlerinin milis tarzı birimlerine (peşmergelere), Mesut Barzani'nin Kürdistan Demokrat Partisine (KDP) ve Celal Talabani'nin Kürdistan Yurtseverler Birliği (PUK) partisine bağlıydı. Türkiye'nin ABD'nin Saddam Hüseyin'e karşı askeri seferinde aktif katkısı olmadığı için savaş Türkiye için iki şekilde hayal kırıklığı yaratan sonuçlar getirmişti. Birincisi, Türkiye'nin sadık müttefiki Birleşik Devletler ile yıllardır süren ilişkisinde ciddi kopukluklar yaşanmaktaydı. İkincisi, Türkiye'nin hiç istemediği sonuç (yani, Irak'ın

siyasi olarak yeniden yapılandırılmasında ülkenin her tarafına dağılan diğer etnik/ dini gruplardan çok kuzeyde yoğunlaşan Kürt gruplara dayanılması) Kürtleri daha da güçlü kılıyordu. Dolayısıyla, Türkiye'deki karar alıcılar, sivil ve askeri bürokratlar ve entelektüeller neyin yanlış gittiğini ve ABD'nin alternatif olarak Kürtlere bağlı olmasının sebep olduğu istenmeyen gelişmeleri nasıl tersine çevireceklerini, aynı zamanda Türkiye-ABD ilişkilerini nasıl düzelteceklerini değerlendirmeye çalıştılar.

Türkiye'nin ABD askerlerinin Türk topraklarını kullanmaları konusunda neden isteksiz olduğuyla ilgili pek çok spekülasyon yapıldı. Bazıları Türkiye'nin daha fazla istediğini, dolayısıyla ülkenin gayrimenkul değerinden faydalanmak amacıyla Orta Doğunun pazarlık tekniklerine başvurduğunu iddia ediyordu. Bazıları Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşına kadar asırlar boyunca yönettiği ve sonra İngilizlere kaptırdığı Kuzey Irak'ta petrol bakımından zengin Musul ve Kerkük eyaletleriyle ilgili gizli emelleri olduğunu söyleyecek kadar ileri gittiler. Dolayısıyla, Türkiye'nin bu amaçla Birleşik Devletlerle gizli görüşmeler yaptığı ileri sürülüyordu. İddia edilen modellerin hiç birinin gerçeğe uzaktan yakından alâkası yoktu. Pazarlık konusu göz önüne alındığında, özellikle kriz veya savaş durumlarında, Türk politikacıları arasında yabancılarla para meselelerini konuşmak pek popüler değildir. Elde edilebilecek gelir veya ülkenin içinde bulunduğu ekonomik zorlukların boyutu ne olursa olsun, geleneksel olarak savaşçı olarak bilinen bir milletin güvenliğini para karşılığı değiştirmek utanç verici olur.

ABD ile yapıldığı iddia edilen Musul ve Kerkük'ün Türkiye'ye verilmesi konusundaki pazarlıkların da asılsız olduğu ortadadır. Osmanlı'nın bir eyaleti olan, bugünkü Irak'ın tüm kuzeyini, Kerkük, Erbil, ve Süleymaniye'yi içine alan Musul'un işgal güçlerine karşı milli mücadeleyi örgütleyen Mustafa Kemal ATATÜRK önderliğindeki 1920'de kurulan ilk millet meclisinde kabul edilen Misak-ı Milli sınırları içerisinde yer aldığı doğrudur. Ancak, Lozan Antlaşması'nın ardından ilan edilen Türkiye Cumhuriyeti 1925'e kadar zamanın süper gücü İngiltere'yle birçok görüşmelerde bulunmuş,ama Milletler Cemiyeti'ni Musul'un Türkiye Cumhuriyeti'ne ait olması gerektiğini bir türlü kabul ettirememişlerdir. O zamandan beri, birçok Türk için bu kararı kabul etmek çok zor olmuşsa da, anlaşmada yer alan tarafların kararlara bağlı kalması ve bölgede hiçbir etnik veya dini gruba bağımsızlık tanınmaması koşuluyla, Türkiye bu karara saygı duya gelmiştir. Türkiye, Saddam'ın devrilmesinin ardından bölgedeki Kürt *peşmergelerin* harekete geçtiğini gösteren raporlar sonucunda bile Musul ve Kerkük'e girebileceği söylentilerinden uzak durmaya dikkat etmiştir; çünkü zaten karmaşık ve gergin olan ilişkiler daha da bozulabilirdi.

Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyi'ndeki Gelişmeler Hakkındaki Endişeleri

Eğer Türkiye'nin Amerikan güçlerini kabul etmeyişiinin nedeni bu değilse neydi? Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan beri dış kaynaklı olanların yanında birçok içsel zorlukla karşılaşmıştır. Dışardan gelen zorluklar bir kenara bırakıldığında, sivil olsun asker olsun tüm yöneticilerin önündeki en büyük iki iç tehdit; irtica(kökten dincilik) ve bölücü terör olmuştur. Bunlardan ilki Atatürk tarafından kaldırılan halifeliği yeniden getirmek ve tamamen Şer'i kanunlarla yönetilen bir devlet yönetimi kurmak isteyen çeşitli oluşumların, ikincisi de çoğunluğu ülkenin güneydoğusunda yaşayan Kürt nüfus içerisindeki bir grubun bağımsızlık elde etme çabaları sonucu ortaya çıkmaktadır.

Irak'taki bu savaş Türkiye içinde bu konulardan biri veya her ikisiyle ilgili bir çatışma ortamını pekala tetikleyebilirdi. Ülke genelinde, özellikle camilerde, başkanı 11 Eylül saldırılarından sonra "Haçlı Seferler"ini yeniden gündeme getiren ABD ile ortak hareket eden hükümeti protesto etmek amacıyla geniş çaplı gösteriler yapıldı. Mevcut tek parti hükümetinin sahibi AKP' nin tabanını temelde İslamcı kesim oluşturmaktadır. Bu sebeple, hükümetin kendi milletvekillerini ABD'nin Türkiye üslerini kullanabilmesini öngören tezkereye 'evet' oyu vermek konusunda ikna etmesi hayli zor oldu.

Diğer taraftan, 2002'nin ilk yarısında ortaya çıkan krizin başlarında, ülkedeki güvenlik güçlerine karşı gösterilebilecek sert tepkilerinden kaçınmak amacıyla ordu, Amerikan askerlerinin Türkiye üslerini kullanması konusunda gayet temkinli açıklamalarda bulundu. Kamu oyununda laik cumhuriyet rejiminin garantörü ve Atatürk devrimleri ve prensiplerinden ayrılmayan çevrelerden intikam almak için çabalayan irticai grupların karşısındaki son silah olarak algılanan Silahlı Kuvvetler olaylar karşısında soğuk kanlı davranma ve olaylara çok da müdahil olmama yolunu seçti.

Aşırı dinci gruplar hakkındaki düşüncelerin yanında askeriye, bölgesel entegrasyon ve ülkenin iç işlerinin yolunda gitmesi konusunda da kaygılar taşıyordu. Türkiye'de, 1990ların ortalarına kadar geçen bir on yıllık süreçte bölücü terör örgütü PKK (Kürdistan İşçi Partisi)'ya karşı verilen savaşta birçok kayıp veren ordu hemen yanlarındaki bölgede bulunan Irak'ın kuzeyinde bir Kürt devletinin kurulması halinde ortaya çıkabilecek ciddi sorunlar konusunda endişe duyuyordu. ABD güçleri tarafından desteklenen Irak Kürtlerinin kısmi özgürlüklerini veya özerkliklerini elde etmeleri halinde bile daha ileriki dönemde tam bağımsızlık talebinde bulunacaklarından, ve hatta Türkiye toprakları üzerinde hak iddia edeceklerinden korkuluyordu.

Amerikalılarla Yapılan Görüşmeler

Bu yüzden, ordu savaş sonrası Irak'ta kurulacak olan pazarlık masasında Türkiye'ye iyi bir yer bulabilmek için ABD tarafından kurulan koalisyon güçleri içerisinde yer almayı istiyordu. Ancak yukarıda sayılan sebeplerden dolayı ülke içinde bazı çevreler tarafından "savaş heveslisi" olarak ilan edilmemek için dikkatli davranmak durumunda kaldı. Bu amaçla ordu yetkilileri, Amerikan ordusuyla, 8 Şubat 2003'te tarafların Irak'ta bulunacak birliklerinin yerleri ve durumları hakkındaki kabullerini içeren yüzlerce sayfalık karşılıklı anlayış notasının imzalanmasıyla sonuçlanan uzun süren özenli görüşmeler yürüttü. Fakat bu anlaşma, tezkerenin 1 Mart 2003'te TBMM'de reddedilmesiyle hayata geçirilemedi. Türkiye ve ABD arasında belli kurallar üzerinde resmi mutabakata varılamaması 4 Temmuz 2004'te Amerikan askerlerinin Irak'ta görev yapan Özel Kuvvetler'e bağlı Türk askerlerini tutuklama girişiminde bulunması gibi ciddi sonuçlar doğurdu.

PKK'lı teröristlere karşı gerçekleştirilen ilk sınır ötesi operasyondan beri 1.500 dolayında bir Türk birliğinin bölgede olduğunu ABDliler Mart 1995'te Irak'a geldiğinden beri gayet iyi biliyordu ve Türkiye'nin Irak'taki askeri varlığı ABD ile ciddi bir sorun teşkil etmiyordu. Fakat, tezkerenin TBMM'den geçmemesi iyi ilişkileri gerginleştirmeye başladı. İki taraf arasındaki çerçevesi açıkça belirlenmiş, karşılıklı uyulacak kuralları belirleyen bir anlaşma olmaması bir saatli bombaydı, ve 4 Temmuz'da patladı. Başka bir açıdan bakıldığında ise Türk askerlerinin 60 saat kadar alıkonulması sakinleşmek ve iki ülke arasındaki ilişkilerin tekrar gözden geçirilmesi için derin bir nefes alma fırsatı verdi. O günlerde iki tarafın da birbirine olan öfkesi eşitlenmiş oldu, ve ABD'ye Irak bataklığında nasıl yardım edilebileceği konusunda taze bir başlangıç yapmanın mümkün olduğu düşünülüyordu.

Tezkerenin Meclisten Geçmemesi Üzerine Yapılan Görüşmeler

Irak'ta, ülkenin yeniden yapılanmasında Kürtlerin önemli haklar kazanmasına yol açabilecek istenmeyen gelişmelerin cereyan etmesi olasılığına karşı Genel Kurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı yetkilileri tarafından bilgilendirilen Türk hükümeti, ABD ile görüşme masasına 2003 sonbaharında yeniden oturdu. Bu görüşmeler sırasında amaç, ABD yönetiminden, Kürtlerin savaş sonrası Irak'ta, özellikle Türkmen nüfusun yoğun olarak yaşadığı kuzey kesimde siyasi arenada etkinliğine izin verilmeyeceği garantisini almaktı. Bu görüşmelerin havası ve aşamaları öncekilerden tamamen farklıydı. O ana kadar Türk halkının büyük bir bölümü Irak'a asker gönderilmesine karşı çıkıyor, Birleşmiş Milletler binalarına, oradaki askerler ve hatta sivil halka yönelik hain saldırılar gerçekleştirilmesi ve bu saldırıların büyük

bölümünün yaralanmalar ve hatta ölümlerle sonuçlanması Türkiye kamu oyunu hükümet üzerinde ABD ile birlikte Irak'ta bulunulmaması konusunda baskı oluşturmaya itiyordu. Fakat, bu tür saldırıların sonunun gelmemesi ve Irak'taki bu kaos ortamının Türkiye'yi de etkilemeye başlaması yüzünden, halkın büyük bölümü Irak'taki istikrarın ve güven ortamının yeniden tesis edilmesinin yalnız ABD'ye yardım etmekle mümkün olacağını görmeye başladı. Bu yardımlar karşılığında ise ABD'den Irak'ın kuzeyinde önümüzdeki bir Kürt devletinin kurdurulmayacağı sözü alınabilecekti.

Irak'taki Türkmenlerin durumu ve gelecekteki anayasal hakları hakkında da ciddi kaygılar mevcuttu. Hem ülke içinden hem de ülke dışından birçok uzman yeni Irak anayasası üzerinde çalışmalarına devam ediyor. Türkiye'nin bu konudaki en temel endişesi hazırlanmakta olan yeni anayasanın Irak'ın toprak bütünlüğü konusunda bazı boşlukların ve kasıtlı eksikliklerin olmasıdır. Türkiye açısından başka bir düşündürücü nokta da Irak-İran sınırındaki Kandil Dağında yuvalanan 5.000 PKK militanının oluşturduğu tehdittir. Türk ve Amerikan yetkililer bu PKK tehdidini ortadan kaldıracak çözümler bulabilmek için sık sık bir araya gelmekte ve bu konutu görüşmektedirler. Ancak, şu an için etkili adımlar atabilmeye mani olan çeşitli sorunlar varlığını sürdürmektedir. Yine de, Türk ordusu ABD'nin PKK'ya karşı ivedi önlemler almaması halinde, gerektiğinde olaylara müdahale etmek için Irak'ın kuzeyine asker gönderme kararı aldığını açıkladı. Irak'taki istikrarı sağlayıp güven ve barış ortamını tesis etmek için zaten çoğu devletin birlik göndermekten çekindiği bir dönemde ABD bu isteği kabul etmek durumunda kaldı. ABD'nin bazı müttefikleri can kayıplarının artmasından korkarken bazıları da bu hareketin meşruiyeti konusunda endişelerini dile getirip konunun BM platformunda çözüme kavuşturulması gerektiğini belirtti. 2003 yılının ortalarına kadar görüşmelerde Türkiye ön saflarda yerini alıyor ve Irak'ta ABD askerlerinin her gün sayısız saldırıya maruz kaldığı en tehlikeli bölgelerde görev alarak ABD güçlerine Irak'ın yeniden imarı sırasında katkıda bulunacağını taahhüt ediyordu. O günlerde ABD yetkilileri de Irak'taki muhtemel Türk askeri varlığına karşı tepkilerini yüksek sesle dile getiren Kürt ve Arap gruplara karşı kulaklarını tıkamayı tercih ediyordu.

Türkiye'nin Irak'a Girme İsrarı: ABD'nin İkilemi

7 Ekim 2003'te TBMM Türk askerlerini Irak topraklarına göndermeyi mümkün kılan tezkereyi nihayet kabul etti. Bunun üzerine Amerika bir ikileme karşı karşıya geldi. Bir taraftan bakıldığında Türk askerlerinin kontrolün sağlanamadığı, birçok ABD askerinin öldüğü bir o kadarının da ciddi şekilde yaralandığı bölgelere sevk edilmesi çok iyi olacaktı. Zira bu kayıplar, kasım 2004 seçimlerine yaklaşılırken başkan

George BUSH' un iç politikada başını oldukça ağrıyordu. Ayrıca, Türk ordusu zor şartlarda yapılan bu tip gerilla savaşları konusunda yıllardan beri PKK'ya karşı gerçekleştirdiği silahlı mücadele sayesinde hayli tecrübeliydi ve barış ortamının tesisi ve ulus oluşturma konularındaki başarısını Bosna-Hersek, Kosova ve Afganistan'da üstlendiği görevle tescillendirmişti. Bu yüzden Amerikan yönetiminin Türkiye'nin bu cazip teklifini o kadar kolay geri çeviremezdi.

Diğer taraftan, Irak'ın geri kalan bölgeleriyle karşılaştırıldığında daha sakin durumdaki kuzey kesimde Kürt kontrolü altındaki bölgelerin yanı başında Türk bayrağının dalgalanması buralarda ciddi bir huzursuzluğa yol açabilirdi. Muhtemelen Bağdat'ın kuzeyine konuşlandırılacak Türk askeri birlikleri için Türkiye-Irak arası lojistik hattın rotası mecburen Kürt bölgelerinden geçecekti. Böyle bir sonuç, hem Türkiye'yi hem de ABD'yi Türk birliklerinin, Kürtlerin "Irak Kürdistanı" diye nitelendirdiği kuzey topraklarından geçişi sırasında silahlı çatışmalar olabileceğiyle tehdit eden Kürt liderleri için kesinlikle kabul edilemezdi.

Türk Genelkurmayı İkinci Başkanı İlker Başbuğ 13 Ekim 2003'te, bu tür tehlikelere dair bir basın toplantısı esnasında, "Türk askerlerinin, kim olduğu fark etmez, herhangi bir saldırıya uğramaları durumunda aynı şekilde misilleme yapacakları"ni tümüyle açık bir şekilde ifade etti. Birbiri ardına gelen bu tür açıklamalar, o vakitlerde Washington'da alınmakta olan Türk taburlarının Irak'ta istikrar güçlerinin bir unsuru olarak konuşlandırılıp konuşlandırılmaması gerektiği hakkındaki karara yeni bir gerginlik yüklüyordu. Fakat, Türkler ve Kürtler arasındaki beyanat çapraz ateşinin bir sonucu olarak ABD, Türkiye'den sınırın kendinde olan tarafında kalmasını istedi.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, ABD'nin komutanlığı altında askeri birimler sevk etmeyi yasal zemine kavuşturan 1511 sayılı önergeyi 16 Ekim 2003'te kabul etti. Fakat birçok ülke, Irak'ta yabancılara karşı saldırılar süre giderken BM vekaleti altında olsa bile yeterli sayıda birlik göndermeye gönülsüzdü. ABD'nin bazı noktalarda tekrar Türk birliklerini Irak'ta isteyip istemeyeceği net değil. Eğer ABD'den böyle bir talep gelirse mevcut AKP hükümetinin ve Türk ordusunun tutumunun ne olacağını tahmin etmek zor. Bununla birlikte, Türk siyaset belirleyicileri, bağımsız bir Kürt devletinin yaratılmasını engellemek için gelecekte Irak'ın yeniden yapılanmasındaki söz hakkını korumak istiyor.

İsraillilerin Kuzey Irak Konusundaki Endişeleri

Türk siyaset belirleyicilerinin ve askeriyesinin kafası Irak'taki olasılıklarla bunca meşgul ve Türkiye'nin olayları kontroldeki marjinal kapasitesini muhafaza etmeye

çalışırken İsraili siyaset belirleyicilerin gelişmeler yaklaşımları müttefiklerinininkinden dramatik biçimde farklı görünüyor. Daha evvel belirtildiği üzere, İsraililer için ahlaki bir konu olmanın ötesinde Irak'ın kuzey bölgelerinin İsrail'in güvenliği için arz ettiği jeostratejik önem benzersizdir. Washington Yakın Doğu Siyaseti Enstitüsü'nden Patrick Clawson "İsrail'in azametli ulusal güvenlik meselesi İran olmalı" demektedir. Kürdistan'da varlık gösterebilme İran'ın nükleer çabalarını denetleyebilme imkanı sağlar, Clawson'a göre "orada varlık göstermemeleri İsraililer için büyük kayıtsızlık olurdu". Benzer şekilde, eski bir kıdemli Amerikan istihbarat görevlisi İsrail'in Kürdistan ile bağlarının "Türkiye ile gelişmekte olan ortaklığından daha kıymetli" olduğunu öne sürmektedir. Aynı konuda, emekli bir İsrail istihbarat görevlisi "Türkiye'yi seviyoruz, fakat İran üzerinde baskı kurmak zorundayız... Kürtler Irak'ta Birleşik Devlete bağlılıklarını sürdüren son grup. Tek mesele bunu Türkiye ile nasıl bir hal yoluna koyacağımız."

İran ve Pakistan'ın WMD Yetenekleri

İranlıların sergilediği tehlike, Pakistan'ın doğu Akdeniz'deki her bölgeye uzanan menzile sahip kitle imha başlıkları takılabilecek balistik füzeleri kadar büyük görünüyor. İran'ın sofu rejiminin İsrail'e derin bir düşmanlık beslediğini söylemeye gerek dahi yok. İran'ın 1998'den beri 1.350 kilometre menzilli Şahab-3 balistik füzeleri ile gerçekleştirdiği bir düzine test atışının sergilediği askeri yeterliğini ve nükleer programlarında eriştikleri seviyeyi (hala üzerinde tartışmalar devam etse de birkaç yıl içinde silah üretimine geçebilecek) aklımızda tutarsak, İsrail'in İran'dan gelebilecek bir sürprizden yahut öldürücü seviyedeki nükleer ilk saldırıdan çekinmek için iyi bir nedeni olduğunu anlarız. İsraililer, İranlıların güç kaybetmeye yüz tutmuş devrimlerini canlandırmak, sağlamlaştırmak için ve İsrail ve Birleşik Devletlerin Orta Doğudaki askeri üstünlüğüne karşı koyabilmek için nükleer silahlara sahip olmak istediğini düşünüyor.

İsraili analizcilerin Pakistan'ın nükleer silahları ve balistik füze kapasitesi konusunda da benzer kaygıları var. Şu an Pakistan'ın Hindistan'ın nükleer imkanlarının sergilediği tehditle meşgul olduğu düşünülüyorsa da, Afganistan'daki savaş tüm dünyaya halihazırda elinde sağlam miktarda nükleer silah bulunduran Pakistan ordusundaki "Talibanlaşma" boyutunu gösterdi. Radikal İslami gruplar Pakistan ordusunda kontrolü daha fazla ele geçirdikçe İsrail'e daha büyük tehdit sergilenmiş olacak. Çünkü İslami liderlik yüzünü doğudan (Hindistan'dan) batıya (İsrail'e) dönebilir. Bu, nükleer savaş başlıklarıyla donatılabilen uzun menzilli balistik füze saldırılarına karşı açık bir ülke olan İsrail'in coğrafi sınırlılıkları ve demografik yapısı nedeniyle hiçbir şekilde göz ardı edemeyeceği bir senaryodur.

İsrail'in Önleyici Saldırı Yeteneğinin Önemi ve Türkiye'nin Rolü

Bir şey daima aklımızda olmalı; İran tarafından İsrail'e yönelik bir balistik füze ateşlenmesi durumunda, yaklaşık olarak 1.100 km. mesafe ve füzelerin süratinin son aşamada saniyede 2-4 km. seviyesine ulaştığı göz önüne alındığında, böyle bir füzenin toplam uçuş süresi fırlatmadan sonra sadece birkaç dakikadır. En gelişmiş yapıdaki anti-balistik füze kalkanlarının dahi gelen füzeleri durdurma sınırları ve kısa uçuş süresi göz önüne alındığında, bu tür saldırıları henüz gerçekleşmeden önlemek İsrail için çok temel bir meseledir. Bu çeşitli şekillerde yapılabilir. Özel birimlerin düşman askeri yeteneklerini etkisiz hale getirmeleri için ön alımcı müdahalede bulunmalarını sağlayan vakitli istihbarat toplama esnasında yapılanlar en iyisidir. İstihbarat birimleri tehdidi zamanında tespit edemezse, İsrail açısından bir sonraki en iyi hareket tarzı füzeleri en zayıf konumlarında (örneğin fırlatma rampasında) veya fırlatmanın ilk aşamalarında (örneğin itme aşamasında) imha etmek olmalıdır. Bununla birlikte, bunu gerçekleştirmek için, İsrail askeri birimleri düşman füze ateşleyicilerinin yakınındaki alanlarda konuşlandırılmalı ve çok kısa bir belirtide çok hızlı hareket edebiliyor olmalıdır. İsrail, yakınındaki İran'dan gelebilecek bir atışa karşılık vermek için yerden ateşlemeli anti-füze silahları kullansa da havadan-yere yahut havadan-havaya anti-balistik füzelerle donatılmış hava kuvvetleri kullansa da Türk hava üslerini ve/veya Türk hava sahasını kullanmak zorunda kalacaktır. Türkiye ile İsrail arasındaki 1996 tarihli askeri işbirliği antlaşması benzeri olasılıklara izin veriyor. Bununla beraber, özellikle 11 Eylül 2001'den sonra bu, sorun olacak gibi görünmüyor.

İsrail'in Türkiye'nin Gelecekteki İşbirliğine Dair Kuşkuları

11 Eylül'deki trajik olaylar hakkında, özellikle Müslüman olmayan ülkelerde, dini motifler ön sırada yer almak suretiyle medeniyetler arası çatışma potansiyelini açığa çıkardığı kanaati var. O gün yaşanan travmanın düzeyi Yahudi-Hristiyan Batı'daki siyaset belirleyicilerin düşünce setlerini kaçınılmaz ve derin bir biçimde etkiledi. Bu yüzden açıkça ifade edilmeli ki, geçmişin siyasi anlaşmazlıklarıyla kıyaslandığında, bir dini yapılanma çağı başladı gibi görünüyor. Yahudi bir devlet olarak İsrail ve hakim Müslüman nüfusu ile Türkiye, eğer hızla değişen jeopolitik gerçeklere bağlı ve üzerlerinde etki sahibi olan merkezkaç kuvvetlere dikkat etmezlerse kendilerini ayrı ayrı saflara düşmüş bulabilirler.

Teröre karşı savaşta resmi bir İsrail stratejisi olarak bildirilen, en üst düzey Hamas liderlerine 2004 baharında düzenlenen bir dizi suikastta olduğu gibi İsrail'in Filistinlilere karşı uyguladığı sertlik dozu artmış politika, Türkiye'deki bazı gruplarda

güçlü tepkiler oluşturdu. İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlerin camilerinde, özellikle Cuma namazlarının ardından, İsrail bayraklarının yakıldığı geniş katılımlı gösteriler oldu. Daha ötesi, radikal İslamcılar tarafından sırf dini kimlikleri nedeniyle bir çift masum Yahudi-Türk vatandaşı öldürüldü. Bu olayların arasında Türk Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, İsrail'e yönelik sert açıklamaları ile duruma yeni ve örneği görülmemiş bir gerginlik ekledi. Erdoğan İsrail güvenlik birimlerini, Filistinlileri masumsuçlu ayırımı yapmaksızın öldürmeleri ve ihtarda bulunmamaları sebebiyle sert şekilde eleştirdi. İsraili meslektaşı Ariel Sharon'u intihar saldırılarına mukabil masum Filistinlilere yönelik devlet terörü işleyerek karşılık vermekle suçladı. İsraili *Haaretz* gazetesindeki bir röportajda Başbakan Erdoğan "İsraililer Filistinlileri kendilerinin 500 yıl önce maruz kaldıkları şekilde tehdit ediyorlar" dedi. Röportaj esnasında Erdoğan Türkiye'nin barış sürecinin yeniden gündeme gelmesini desteklediğini söylemiş ve Türkiye ile İsrail arasında patlak veren krizin eğer iki taraf da birbirine içtenlikle davranırsa aşılabileceğini eklemiştir. Başbakan, aynı zamanda, "Bizim atalarımız İspanyadaki kovuşturma zamanında Yahudilere yardım ellerini uzatmışlardır. O dönemde Yahudiler kurbandı, bugün ise Filistinliler kurbandır. İsraililer sivilleri helikopterle bombalıyorlar. Çocukları, kadınları, yaşlıları öldürüyor ve binaları yıkıyorlar" demiştir.

Bu fona karşılık olarak İsraili karar alıcıların İran ve ötesinden gelebilecek nükleer füze saldırılarına karşı ülkelerini savunmada Türkiye'ye bağımlı kalmak istememelerini anlamak zor değil. İsraili diplomatlar ve siyaset belirleyiciler "Örneğin bundan 15 yıl sonra, İran veya ötesinden yönelebilecek bir füze saldırısının yakın olması durumunda Türkiye'nin İsrail'e kara bölgesini veya hava sahasını kullanma izni vereceğini kim garanti edebilir?" sorusuyla meşguller. Bugün hükümette yer alan İslamcı partinin geçmişteki önderleri, 1997 yılında, askeriyenin öncülük ettiği "postmodern" bir hükümet darbesi ile iktidardan uzaklaştırılmıştı. Fakat bugün AKP Mecliste üçte iki çoğunluğa sahip olarak iktidarda. Bu yüzden İsraili diplomatlar ve siyaset belirleyiciler, "Tayyip Erdoğan'ın Türkiye'nin bir sonraki Cumhurbaşkanı olacağına" inanıyorken "15 yıl sonra ya da daha ötesinde Türkiye'de iktidara kim gelir" meselesini de düşünüyorlar.

Kuzey Irak'ın İsrail Açısından Konumsal Değeri

Yukarıda zikredilen görüşten çıkarılacak sonuç şudur: İsrail, aynı maksadı çok daha az belirsizlikle elde etmesini sağlayacak başka bir bölgesel müttefik aramalıdır. En iyi aday ise kökten dinci olmayan, ABD veya İsrail'in özellikle de askeri alandaki beklentilerine ters düşebilecek politik bir sistem veya bürokratik bir mekanizma

hevesi taşımayan kuzey Irak Kürtleridir. Kürtler, nihai amaçları olan bağımsız devleti gerçekleştirmeye şu veya bu şekilde katkıda bulunanlara minnettar olacaktır.

Kuzey Irak'ın konumsal değeri İran sınırınca devam etmesinden geliyor. O bölge 1980lerde ve 1990ların başında Saddam'ın kontrolünde iken Türkiye'nin güneydoğusu Suriye, Irak ve İran sınırları boyunca uzanarak benzer bir amaca hizmet etmişti ve bu suretle buraların başkentlerine stratejik varlıklarının İsrail Hava Kuvvetleri'nin menzili içinde olduğu mesajı gönderilmişti. Saddam'ın kurallarından azade olmasıyla kuzey Irak, Kürtlerin potansiyel müttefiki haline gelen ABD ve dolayısıyla İsrail için doğrudan ulaşılabilir hale geldi. Eğer yavaş yavaş ortaya çıkmakta olan Kürt mevcudiyeti ile sözleşmeye dayanan ilişkiler kurmaya karar verirse/ verdiği zaman İsrail'in Arrow gibi savunma birimlerini ileride konuşlandırması, F-16'ların kuzey Irak'a geldiği yıllarda olduğu gibi, sadece bir formalite meselesi olur. O vakit, İsraili analizciler ve siyaset belirleyicilerin Türkiye'de bir sonraki hükümetin iki ülke arasındaki son derece hassas güvenlik ve savunma anlaşmalarına gereken önemi gelecek on yıllarda gösterip göstermeyeceği hakkında olduğu gibi Türkiye'deki hakim siyasetlerin ve halkın hislerinin istikameti hakkında da endişe duymalarına lüzum kalmayacak.

Sonuç

Kuzey Irak'ta vuku bulmakta olan gelişmelerin şimdiye dek gösterdiği, bölgedeki iki önemli ülke olan Türkiye ve İsrail'in çıkarlarının potansiyel çatışmasıdır. Kuzeyde idari açıdan, otonom ya da tümüyle bağımsız bir Kürt yönetiminin doğma ihtimali, Irak'ın geleceği de göz önüne alınarak, Türkiye için en kötü durum senaryosudur. Aynı gelişme; hızlı şekilde artan ve İran, Pakistan ve radikal İslam'ın yükselişte olduğu diğer muhtemel ülkelerce sergilenen nükleer, kimyasal veya biyolojik savaş başlıklarıyla donatılabilen balistik füze tehdidine karşı İsrail'in ileri savunma yeteneğini güçlendirmesi ve geliştirmesi için bir fırsat olarak algılanabilir. Eğer durum bu olursa, Türkiye ve İsrail kendilerini tek başlarına bulabilir ve her iki taraf için de faydalı olabilecek birçok fırsatı kaçırabilirler.

Bununla beraber, İsraililerin, Türk nüfusunun önemli bir oranının ülkedeki parlamenter demokrasinin korunması hususundaki mutabakatı hakkında şüpheye düşmesi için hiçbir ciddi sebep yok. Aynı şekilde askeriye başta olmak üzere, akademi, sivil toplum örgütleri gibi Türkiye'nin güçlü kurumlarının ve çeşitli çıkar gruplarının cumhuriyet rejiminin laik niteliği üzerinde daima uzlaştığına dair herhangi bir şüphe için de neden yoktur. Bu riayet edişte Türk askeriyesinin tutumu özellikle önemlidir, çünkü İsrail ve Türkiye'nin askeri kurumları arasında 1996'da varılan

anlaşma ve onun güvenlik garantileri ancak her iki taraf da istediği sürece yürürlükte kalacak. Dolayısıyla, İsrail'in, Türkiye'nin ufuktaki tehditlere karşı beraber mücadele konusundaki teminatlarına dair şüpheleri temelsizdir. Her iki ülke de aralarında güven inşa etmek için ellerinden gelen gayreti göstermelidir.

Akılda tutulması gereken son bir nokta da şudur: 11 Eylül 2001'deki terörist saldırılar dünyaya gelecekte devlet-dışı aktörlerin devletlerin saldırılarından daha büyük hasarlar oluşturan benzer saldırılar düzenleyebileceğini gösterdi. Bir devletten gelecek saldırıyı aynı şekilde misilleme yapma olasılığı ile önlemek için etkili yöntem ve vasıtalar var. Bunun yanında, El-Kaide gibi devlet dışı aktörlerin karşılık olarak misilleme yapılabilecek belirli bir adresleri yok, kaybedecek herhangi bir stratejik varlıkları da yok. Hayatlarını feda etmeye hazırlar ve herhangi bir maddi kazançla ikna edilmeleri mümkün değil. Görevini (örneğin İsrail'i yıkmak) tamamladıktan sonra Cennete gideceğine içtenlikle inanan bir kimse için hiçbir şey orayla ile kıyaslanamaz. Hiçbir füze kalkanı, hiçbir keskin ağızlı askeri teknoloji, hiçbir savunma yeterliği bu tür aktörlerin sergilediği örneği görülmemiş tehditler ile başa çıkamaz.

Bunların yanı sıra, sağlam ve zamanlaması düzgün istihbarat uluslararası terörist saldırılardan koruyabilir. İstihbarat vasıtasıyla bu tarz saldırılar etkisiz hale getirilebilir, önlenebilir veya en azından neden olacağı hasarlar azaltılabilir. Bir coğrafyada toplanan çoğu Türklerinkiyle ortak istihbarat bilgisi ve bu alanda on yıllardır ne derece başarılı oldukları hiç de göz önüne alınmadan mevcut Türk askeri ve sivil istihbarat toplama becerileri İsraililer için son derece kıymetli olabilir. Bu arka plana karşılık hem Türkler hem İsraililer için, kısa vadeli endişelerini ve sınırlı çıkarlarını bir kenara bırakarak büyük Orta Doğu'ya daha geniş bir perspektiften bakma zorunluluğu devam ediyor. Umut edilir ki Türk Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Eylül 2004 sonlarında gerçekleştirdiği resmi ziyaret, oldukça durgunlaşmış bir düzeyde seyreden Türkiye ve İsrail arasında askeri ve politik alanlardaki güçlü ve içten işbirliğini canlandırır. Bölgede ilişkileri kazan-kazan konumuna gelebilecek bir ülke çifti var ise bunlar büyük olasılıkla İsrail ve Türkiye'dir.